

27de 9br

1885

NUMISMATISK FORENINGS MEDLEMSBLAD

BIND XII

Nr. 1

Januar

1930

FLENSBORG SOM MØNTSTED

af Erwin Nöbbe, Flensborg.

Fra tidlig Middelalder havde Slesvig (Hedeby) været Hertugdømmets eneste Møntsted. Her gik Hamren endnu i Møntsmedjen, da Flensborg fik sin Stadsret i Aaret 1284. Som i de øvrige Møntsteder i det danske Rige, blev ogsaa Mønten her stadig mere ringholdig. Tilsidst, i det 14. Aarhundredes første Fjerdedel, var man blevet stikkende i de slet udmøntede Kobberstykker, for det meste uden Indskrifter, kun med heraldiske eller andre Tegn, som kun vanskeligt lader sig tyde, og som i de fleste Tilfælde ikke tillader en Stedsbestemmelse. I 1330-Aarene synes Virksomheden i Slesvigs gamle Møntsted at være indstillet. — Prøver paa gængse Mønt fra det 14. Aarhundredes første Fjerdedel foreligger i Fundene fra Adelby 1839 og fra Flensborgs Sankt Hans Kirke 1897.¹⁾

Af de sønderjydske Byer fik Aabenraa ved den af Hertug Valdemar 1335 givne Stadsret ogsaa Ret til at slaa Mønt. Ingen Aktstykker nævner Aabenraa-Mønter, og hvis Byen virkelig har gjort Brug af sin Møntret, maa dens Mønter søges blandt Kobberstykkerne fra de ovennævnte Fund. Et Møntbillede, som kunde tyde hen paa Byaabenet, findes dog ikke blandt de talrige Typer og Varianter i disse Fundmasser.

Medens ringholdige Penninge var i Omløb i Norden (kun Størhandelen betjente sig af udenlandsk, fuldgod Mønt), begyndte Hansesestæderne omtrent 1345 at præge en større Sølvmønt ved Siden af Hulpenningene. Denne nye Mønt var Witten, den hvide »Penning til fire Penninge«. De holstenske Grever Klaus og Jernhenrik, som

¹⁾ Adelby Fundet er beskrevet af Chr. Jürgensen Thomsen i IX. Bericht der königl. Schleswig-Holstein-Lauenburgischen Gesellschaft für die Sammlung und Erhaltung vaterländischer Alterthümer (Kiel 1844). — Fundet fra St. Hans Kirken er endnu ubearbejdet.

dengang ogsaa havde Flensborg i Pantebesiddelse, oprettede i Rendsborg, Kiel, Itzehoe, Oldesloe og Neustadt ved Elben (bortskyllet af Havet 1398) Møntsmedjer, hvor der blev slaet Witten efter hantsatisk Mønster.

Ogsaa Flensborg maa have faaet Møntret af de holstenske Grever, uden at vi dog har nogen Efterretning om, naar det er sket; men af Omtale i daterede Aktstykker af Flensborg Mønt kan Tiden for Udmøntningen tilnærmelsesvis fastslaaes.

I den Lybækker Købmand Wittenborgs Handelsbog opføres Flensborg Mønt under Aaret 1359.¹⁾ Lybækker og Flensborger *denarii argentei* (Witten) betegnes 1360 som af samme Værd. Men derefter er de holstenske Stæders og ogsaa Flensborgs Penge blevet forringet. Optegnelser fra Aaret 1374 i Hamborger Købmanden Vicho af Gøldersens Handelsbog ligestiller 26 Mark »Holsten ghelt« med 22 Mark hamborgske Penninge og $13\frac{1}{2}$ Mark »Kyler ghelt« med 11 Mark hamborgske Penninge. Allerede paa Hansemødet i December 1367 i Lybæk beskæftigede man sig med de mindre værdifulde Penge, og paa Mødet sammesteds i Marts 1369 kom man til den Beslutning: »at Penge fra Kiel, Flensborg og Itzehoe ikke bør modtages i Stæderne og bør forbydes offentligt [efter den 9. April].«²⁾

Da de bevarede Flensborg Mønter fra denne Tid, i det mindste udadtil, i deres Præg svarer til Hansestædernes Mønt, som lader sig datere efter Hanserecessernes Forskrifter, kan vi ved Sammenligning naa til en tilnærmelsesvis Tidsbestemmelse. Før 1379 er den flensborgske Witten (Fig. 1) og den tilsvarende Penning (Fig. 2) udmøntet.

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 1. Witten. *MØNTA·HOLSASQIÆ Slesvigs Vaaben i Bueramme.
R *CIVITAS·FLENSBBVQ Kors med Firkløver i Midten.

Fig. 2. Penning eller $\frac{1}{4}$ Witten. *MØNTA·HOLSASQIÆ De slesvigske Løver.
R *CIVITAS·FLENSBBV Kors med Firkløver i Midten.

¹⁾ Handlungsbuch von Hermann und Johann Wittenborg, herausg. von Dr. Carl Mollwo. Leipzig 1901. S. 45. II. 297.

²⁾ Hanserecesse I. S. 381 og 449.

I Tiden mellem 1379 og 1387 er der i Flensborg præget en Witten, som svarer til Hansestædernes saakaldte Stjernemønt.

Fig. 3.

Fig. 3. *Witten*. *MORATT • HOLSTOI Nældeblad. R • CIVITAS • FLORISBUR Kors med Stjerne i en Runding i Midten.

Det er ikke udelukket, at denne Witten med det schauenborgske Mærke først er udmøntet 1386, efter at Gert VI's Forlening med Hertugdømmet var fuldbyrdet af Dronning Margrete den 15. August dette Aar i Nyborg. Paa den anden Side kan Forekomsten af Nældebladet ogsaa tydes som en Forholdsregel til at forøge Møntens Anseelse i Omløbet. Den holstenske Nælde, som ogsaa blomstrer paa de hamburgske Mønter, kunde vække Forestillingen om, at det ogsaa her var en hamburgsk Udmøntning. (Itzehoe, som fører en Borg i Vaabenet, adskiller kun i Omskriften sine Witten fra Hamburgs; Hamburgs Borg med de tre Taarne blev troligt efterlignet.) Saaledes vilde man opnaa, at de vel ikke altid fuldgode Witten fra mindre Møntsteder ubemærket gik med i Massen af anerkendt gode Pengesorter. I hin Tid, hvor ikke enhver kunde læse, og da man hovedsagelig kendte de gængse Mønter paa Vaabenet, kunde saadanne Forholdsregler lykkes. — Af Flensborg Witten med Nældeblad er hidtil kun 6 Stykker kendte. Et Exemplar stammer fra den store Møntskat, som er nedgravet ca. 1427 og fremdroges 1897 ved Grundgravning til Bogtrykker Thillerups Ejendom paa Nørretorv (Storegade 81) i Flensborg.¹⁾ To andre bragte det endnu ikke udgivne Fund fra Kronshagen ved Kiel, Maj 1900. Et Exemplar fremkom i Viborg Fundet 1847 og to Stykker i Aarhus Fundet 1908.

I det nævnte Fund paa Nørretorv forekom ogsaa en Dreiling fra Flensborg, ganske svarende til Lybæks Dreilinge efter, maaske allerede før, 1392. Denne Mønt er den almindeligste af Flensborgs middelalderlige Præg, alene i Aarhus Fundet forekom 119 Stykker. Om trent 20 Stempler lader sig paavise, man maa altsaa antage en ret omfangsrig Udmøntning.

¹⁾ P. Hauberg, To Møntfund fra Erik af Pommerns Tid. Aarb. f. n. Oldk. 1899 S. 206-28 (nævner ikke denne Mønt, saa lidt som Dreilingen og Dronning Philippas Søsling, Mønter, der altsaa ikke har været forelagt ham).

Fig. 4. *Dreiling*. *MORATA·HOLT3NDI8 Slesvigs Vaaben.8 *CIVITAS
FLENSBBVRG8 Slesvigs Vaaben.

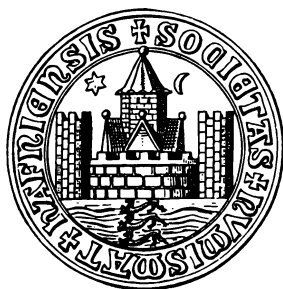

Fig. 4.

Med denne Mønt, som senest maa være udkommet mellem 1392 og 1400, afbrydes den korte Række af Flensborgs Middelaldermønter. De holstenske Stæder havde allerede et Aarti før indstillet Prægningen.

Det Tidsrum, i hvilket denne første Møntvirksomhed fandt Sted i Flensborg, har ogsaa i anden Henseende været af Betydning for Byen. I Aaret 1358 omgaves Byen med Mure og Udenværker, 1386 blev Helligaandskirken bygget, 1390 blev St. Nikolaj hidtidige Trækirke erstattet med en Stenbygning, og 1398 kunde Borgerne købe Ruden, en Skov Syd for Byen, af Hertug Gerhard. Den anden Halvdel af det 14. Aarhundrede har for Flensborg været en betydelig økonomisk Opgangstid.

(Fortsættes).

27de 9br

1885

NUMISMATISK FORENINGS MEDLEMSBLAD

BIND XII

Nr. 2

Februar

1930

FLENSBORG SOM MØNTSTED

(Fortsat)

af Erwin Nöbbe, Flensborg.

Med en Blomstringstid i Flensborgs Handel falder ogsaa den anden Udmøntning i Byen sammen, omkring Midten af det 16. Aars hundrede. Om den kongelige Mønt i Flensborg er vi gennem adskillige Archivalia vel underrettet. — Efter at Christian III. havde skiftet Hertugdømmerne med sine Brødre, besluttede han at anlægge en Mønt i Flensborg, og han tilskrev i den Anledning Borgmestrene i Hamborg og Lybæk, at han agtede at rette sin Møntordning efter den af dem prægede Mønt i Halt, Korn og Skrot, og han bad dem derfor sende som Prøver dobbelte og enfoldige Skillinger, Søslinge, Witten, Blafferte og Penninge (Seidelin S. 963).

Den 1. Oktober 1544 er Jørgen Degener allerede ansat som Møntmester for Hertugdømmerne i Flensborg. Tyde af Inn- og Knyphausen, en Hovedsmand i Kongens Tjeneste, gaar nemlig denne Dag i Borgen for 2000 Gylden, hver Gylden regnet til 24 Skilling lybsk, som Kongen forstrækker Møntmesteren med. 1545 modtager Degener anden og sidste Rate af denne Sum og kvitterer herfor i Odense.

Pengene skal anvendes til Indkøb af Sølv. I et Brev fra Kongen til Tyde af Inn- og Knyphausen, dateret Kolding, den 23. Maj 1546, bliver allerede meddelt, at »unser müntzmeister Degener in gott vorschiden«. Derefter maa man antage, at han er død i Foraaret 1546. Degeners Møntmærke er den Lilje, som forekommer paa de for Hertugdømmerne prægede Mønter af Aarene 1545 og 1546. Fra 1544 synes der ikke at gives nogen Flensborg Mønt. At Degener har udmøntet endnu i Begyndelsen af 1546, viser en Søsling med Liljemærket fra dette Aar.

At dømme efter de faa Exemplarer, som er bevaret fra Degeners

Tid, synes Møntvirksomheden at være holdt indenfor et beskedent Omfang. Møntsmedjen er maaske blevet indrettet i en Klosterbygning, der er blevet ledig ved Reformationen. I hvert Fald havde Christian III ikke fuldtud faaet virkeliggjort sine Planer med Flensborg Mønten; thi han skrev den 3. Marts 1546 fra Aarhus til Borgmester og Raad i Flensborg om at indstille Nedbrydningen af et Hus ved Graabrødrekloster indtil hans Ankomst til Flensborg, da han agtede et indrette Mønthuset der paa Klostergrunden. —

I Begyndelsen af Juni 1546 bliver Reinold Junge nævnt som Møntmester i Flensborg. Denne Møntmester fungerede allerede 1534 i Husum og Gottorp; under Grevefejden slog han Krigsmønt i Aarhus, Roskilde og København. 1540 blev han fængslet paa Grund af Underslæb. Han maatte tilstaa sig skyldig, bede om Kongens Naade og love at erstatte det besvegne. Han viste sig at være i Stand til at betale den for hin Tid mægtige Sum af 127.330 Mark. 1541—44 har han opholdt sig i Husum. Naar han blev kaldet til at overtage Mønttilvirkningen i Flensborg er ikke bekendt, dog synes han allerede i Degeners Tid, 1545, at have faaet Kongens Tilladelse til at præge Guldgylden i Flensborg. Hans Mærke, Glødehagen, forekommer paa en Flensborg Søsling af 1546 og paa Guldgylden af samme Aar med St. Andreas og Omskriften *MON · NOVA · AVREA SLESVICENSIS*. Da det ikke er kendt og heller ikke er sandsynligt, at der paa denne Tid foruden i Flensborg ogsaa bestod en anden Møntsmedje i Hertugdømmerne, saa maa man efter Møntmærket henvise denne ellers med den gottorpske Guldgylden af 1531 overensstemmende Udmøntning til Reinold Junge og Flensborg. — Mønten i Husum bestod fra 1514 til 1529; den 1522 i den nordøstlige Bastion ved Gottorp Slot anlagte Mønt har ikke arbejdet efter 1534, og Guldgylden af 1536 af samme Tegning er prægede af Reinold Junge i Roskilde. — Reinold Junge døde allerede i 1546, og hans Enke, Kirstine, fik efter kongelig Ordre af 6. Juli 1547 det Udlæg (119 Mark 8 Skilling lybsk), som hendes Mand havde haft ved Bygningen af Mønten, tilbagebetalt.

Den 22. Januar 1547 udstedtes i Kolding Bestallingen for den nye Møntmester i Flensborg, Jørgen Koch den Yngre¹⁾. Desuden er Ind-

¹⁾ Der vides intet om denne Møntmesters personlige Forhold udover, at han 1543—46 var Møntmester paa Guldnæs i Telemarken. Det er urigtigt, naar Lange (I S. 215) og andre antager, at han var Søn af den saa bekendte Møntmester og Borgmester Jørgen Koch i Malmø. Det var jo netop, fordi han var barnløs, at han borttestamenterede sin Formue til Gavn for Fattigfolk. Hans berømte Stedsøn Klaus Kniphof var Søn af hans Hustru Sidse Cortsdatter og den københavnske Borger Walter Kniphof.

førelsesbrevet og den Møntordning, som samtidig i Kolding blev givet Møntmesteren, bevaret (Seidelin S. 484—86). Heraf fremgaar, at Jesper Rantzow, Amtmanden i Flensborg, mod Kvittering skal overgive Møntmesteren Mønt, Seigerhytte, Møntværktøj og Sølvforraad. Seigerhytten tjente til Finering af det udleverede, med Kobber blandede Sølv; den indeholdt Lutringsovn. I Bestallingen bliver det paalagt den først paa 4 Aar ansatte Møntmester selv at lønne Wardein, Stempelskærer og Møntarbejdere. Derfor har han Brugsret over Seigerhytten. Der skulde præges: hele og halve Gyldengroschen, Dobbeltskillinger, Skillinger, Søslinge og Penninge — som i Lybæk. Hamborg og Lyneborg — Guldgylden efter Kurfyrsternes Slag, Skrot og Halt og i rhinsk Vægt. Slagskatten skal være den samme som aftalt med Jørgen Degener og Reinold Junge. Kongen vil lade sit eget Sølv formønte mod Erlæggelse af Arbejdsløn uden Tillæg. Møntmesteren er fri for borgerlig Tyng. I Møntordningen bestemmes, at Gyldengroschen og halv Gyldengroschen skal holde 14 Lod 1 Quintin fint, 8 Gyldengroschen eller 16 halve er at præge af den blandede lybske Mark med en Vægt af 2 henholdsvis eet Lod med 2 Gren »for Fare« (Remedie). Ved Udprægning af de mindre Sorter skal Møntmesteren holde sig til de ovennævnte Stæders Forskrifter. Det forbødes Møntmesteren at indsmelte Penge fra Kongens andre Møntstæder. Slagskatten skal udgøre 4 Skilling af hver formøntet Mark fint Sølv. Møntmesteren har at forvare Møntstemplerne godt og at aflevere ubrugelige Stempler til Kongens befuldmægtigede. Af hver Udmøntning skal i den befuldmægtigedes Nærværelse lægges 2 Stykker med en dateret Seddel i »Farebøssen«. Hver Udmøntning skal vejes, og hvis den ikke svarer til Forskrifterne, skal den indsmeltes og ompræges. Møntmesteren og Kongens tilforordnede har begge at føre Bog over Udmøntningerne; kvartaarlig eller mindst hvert halve Aar skal Prøver tages af de i Farebøssen nedlagte Stykker.

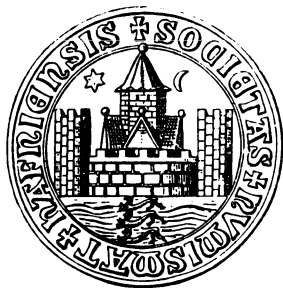
Jørgen Kochs Møntmærke er en Lilje. Det samme Mærke benyttede han allerede under sin Virksomhed paa Guldnaes i Telemarken 1543—46. I Flensborg begyndte han med en meget anselig Dalerprægning 1547, men derefter har han kun præget mindre Sorter. Om Beliggenheden af Møntsmedje og Seigerhytte erfarer vi i en Skrivelse fra Kongen af 6. Februar 1548, hvori Byraadet bliver opfordret til paa egen Bekostning at istandsætte Slusen ved Seigerhytten. Men en Sluse paa Klosterets Grund er kun tænkelig ved Sydgrænsen, hvor Møllebækken berørte Klosterets Terrain. Derefter har Mønten ligget

ved det nuværende Pottemagerstræde. — Efter Kontraktens Udløb 1551 blev Møntmesterbestillingen indtil videre atter overdraget Koch. I Fasten 1556 træffes han i København, hvor han aflægger Regnskab for Kongen. Den 14. Juli samme Aar faar han sluttelig Ordre til, efter at han har betalt Kongen et Restbeløb, at aflevere Møntstempler og Værktøj i København.

I de følgende 10 Aar synes Møntvirksomheden i Flensborg at have ligget stille; men den 1. Marts 1566 meddeler Frederik II. sin Amtsmænd i Flensborg, Bertram von Ahlefeldt, at han har antaget Hans Koppelin som Møntmester. Aaret efter, den 10. Marts 1567, er det i Følge Skrivelse til Amtmanden kommet Kongen for Øre, at de i Flensborg prægede Skillinger og Søslinge ikke svarer til Stæderne Hamborgs og Lybæks Mønt, men er udbragt af mindre Værdi. Kongen befaler Amtmanden straks at lukke Mønten, tage Møntværktøjet i forseglede Forvaring og ogsaa forsegle Møntmesterens Ejendele. Møntmesteren selv har straks at begive sig til Kongen og staa til Ansvar. En indledet Undersøgelse viste, at Møntmesteren med Urette var lagt for Had. Hans Søslinge blev den 22. April 1567 prøvet af to Mestre af Guldsmedelaugene, og det fremgik, at de tilsvarende Præg fra Stæderne ingenlunde var bedre. Han har møntet endnu 1570. Hans Møntmærke er to korslagte Glødehager, som forekommer paa de forholdsvis talrige Skillinger og Søslinge uden Aarstal.

Han fulgtes i Embedet af Balthasar Wegener, som førte et Agern som Møntmærke. Generalwardeinen i den nedersaksiske Kres, Hans Walter fra Lyneborg, konstaterede ved en Visitation paa Flensborg Mønten, at Flensborg Skillinger kun var 9 i Stedet for 12 Penninge værd. Landstænderne beskæftigede sig med Afskaffelsen af denne slette Mønt og bad Kongen i April 1571 om at lade Møntmesteren nedlægge Hammeren. Endnu samme Aar gik Mønten ind, og i Flensborg er ikke siden blevet udmøntet.

(Fortsættes).

27de 9br

1885

NUMISMATISK FORENINGS MEDLEMSBLAD

BIND XII

Nr. 3

Marts

1930

FLENSBORG SOM MØNTSTED

(Fortsat)

af Erwin Nöbbe, Flensborg.

OVERSIGT OVER FLENSBORGS MØNTER 1544—71

Aar	Schou	Møntmærke	Mønt	Fig.
Christian III				
1545	1-2	Lilje (Degener)	Daler	
—	3-4	— —	$\frac{1}{2}$ Daler	
—	5	— —	$\frac{1}{4}$ —	
—	13-20	— —	Søsling	5
1546	13-14	— —	—	
Uden Aar	1	Uden Mærke	—	
1546	12	Glødehage. (Junge)	—	6
—	1	— —	2 Guldgylden	
—	2	— —	Guldgylden	
1547	1-5	Lilje (Kock)	Daler	7
—	5-8	— —	$\frac{1}{2}$ Daler	
1550	3-4	— —	Søsling	
1551	5	— —	—	
1553	1	— —	—	
1554	19	— —	—	
Uden Aar	8	Uden Mærke	Blaffert	
Frederik II				
1566	2-4	Krydsede Glødehager (Koppelin)	Skilling	9
—	5-6	— — —	Søsling	
Uden Aar	1-13	— — —	Skilling	10
—	14-33	— — —	Søsling	8
1571	1-8	Agern (Wegener)	Skilling	11

Henvisninger:

Christian Lange's Sammlung Schleswig-Holsteinischer Münzen und Medaillen. I-II. Berlin 1908, 1912.

H. H. Schou, Beskrivelse af danske og norske Mynter 1448—1814. Kbhvn. 1926

C. T. Jørgensen, Beskrivelse over danske Mønter 1448—1888, Kbhvn. 1888.

W. Jesse, Quellenbuch der Münz- und Geldgeschichte des Mittelalters. Halle 1924.

W. Jesse, Der wendische Münzverein. Lübeck, Hansischer Geschichtsverein 1928.

Seidelin, Diplomatarium flensburgense. Kbhvn. 1865.

Reynold Junges Møntmesterregnskaber 1534—40. Festskrift for Kr. Erslev. Kbhvn. 1927.

MØNTBYGNINGEN I FLENSBORG 1544—71

I Flensborg findes hverken Hus eller Gade, som kunde antyde, hvor Mønthuset var beliggende i fordums Tid; og i Nutids-Befolkningen lever ikke nogen Tradition om, at der blev præget Penge i Byen i gamle Tider. Men af Christian III's ovenfor S. 10 anførte Brev 1546 fremgaar, at Mønten skulde indrettes paa Graabrødre-

5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

Dyblers Klokkestøberi, hvorfra de mange, smukke Kirkeklokker stammer, som der findes et betydeligt Antal af endnu idag rundt om i Landet. Dybler døde den 14. December 1593, senere omtaltes Marcus Dybler, vistnok Mikkel Dyblers Søn, som »Stadtgeter«.

Under Anlæg af nye Gader, som forbinder Byens Hovedfærdselsaarer med den nye Banegaard, blev Klostergangen ledet hen over en Del af den gamle Klosterhave (se Planen Fig. 12). Fundamenter af gamle Mure kom for Dagens Lys, og ved nærmere Undersøgelser opdagedes en velbevaret, mindre Smelteovn og Askegangen af en større Smelteovn. Broncedraaber og Broncestykker, blandet med Aske og Slagger, fandtes i Massevis paa Stengulvet.

Der kan ikke være Tvivl om, at det var Levninger af Mikkel Dyblers Broncestøberi.

Men jeg tror, man kan gaa et Skridt videre og paastaa, at vi staar foran Rester af den gamle Seygerhütte. Den blev ombygget efter Møntens Standsning til Broncestøberi. Det maatte ikke have været vanskeligt at benytte Seygerhütten som Skyts- eller Klokkestøberi, og Anlægget kunde paa denne Maade anvendes til Gavn og Glæde for Byens Borgere.

Den nuværende Klosterbygning, som bærer Aarstallet 1638 paa Gavlen, er Resultatet af en gennemgribende Ombygning, som gennemførtes i dette Aar. Samtidig nedreves vistnok Mønthuset og Støberiet.

Nærmere Undersøgelser, som let kunde udføres paa Byens ubebyggede Grund indenfor Klosterets Omraade, vilde bringe Klarhed over Forholdene i denne Bydel for Tiden omkring 1600.

Tillæg af *Georg Galster*: JØRGEN DEGENER'S MØNTREGNSKABER

I Rigsarkivet forefindes to Udkast til Opgørelse, skrevet paa »Flensborg Dansk« med samme flygtige Haand, med flere Rettelser, ikke helt gode at læse. De stemmer heller ikke helt overens. I følgende Gengivelse er de latinske Tal af praktiske Grunde erstattede med arabiske. Det første Regnskab er optegnet paa et Læg af 2 Blade, kun een Side er beskrevet:

Haffuer Jørgen degener Montemestere
tho flensborg offuer alt aff
kon: ma: wpboret pa regenskaff
1975 gylden mønth
2531 lot rug sølff

Noch van Jorgen pettersen

1112 gl. mønt 10 $\frac{1}{2}$ β lub.

Vdgiffter ther aff

Først leffrit Corfetz vlffeld vdi

Daler oc guld oc Erik Hansen

826 daler 3 β

Noch skall affkorttes for Segerhytte

bygning som hand forlagt haffuer

Noch for 700 ₤ lub garnalien

som er forhanden.

Noch som hand haffuer forstercket myn-

themesteren 73 $\frac{1}{2}$ daler.

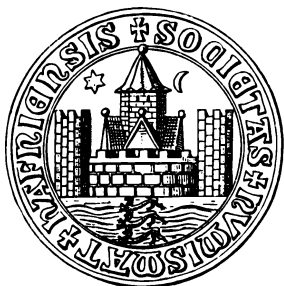
Af de i denne Opgørelse nævnte Mænd var *Jørgen Pedersen Christian III's* Rentemester for Nørrejylland; han boede i Ribe, hvor han døde 1554 (se Bricka, Dansk biografisk Lexikon XII S. 626). *Corfitz Ulfeld* var Sekretær i Kancelliet og stod i stor Yndest hos Christian III; han døde 1563 (Bricka XVIII S. 14 ff.). *Erik Hansen* er en Kancelliskriver, der døde 1546¹⁾. »Myntemesteren« er sandsynligvis *Reynold Junge*, som nævnes i det følgende. — Denne Opgørelse, som synes at være skrevet snart efter Jørgen Degeners Død, er ikke meget fyldestgørende. Jørgen Degener skal altsaa ialt have modtaget for 3087 Gylden 10 $\frac{1}{2}$ β lybsk i (forskellig) Mønt; hver Gylden var regnet til 24 β lybsk. Dette er imidlertid urigtigt. Andetstedsfra ved vi, at Jørgen Degener modtog 2000 (ikke 1975) Gylden paa Regnskab. Det anførte Beløb 1112 Gylden 10 $\frac{1}{2}$ β, som modtoges af Jørgen Pedersen, var kun anden og sidste Rate af de 2000 Gylden (se Sejdelin II S. 963 Nr. 865), og skal følgelig ikke tælles med. Desuden har han modtaget 2531 Lod Raasølv (plattysk: Rugsulver), altsaa Sølv til Omsmeltnings; det er ikke angivet, hvor fint dette Raasølv var. — Medens Indtægten er opført i Gylden, er Udgiften opført i Daler, der regnedes til 32 β lybsk, eller i ₤ lybsk, der naturligvis var 16 β. Omregnet i Gylden beløber Udgiften sig kun til 1666 Gylden 3 β. Ganske vist skal der afkortes et ukendt Beløb, som han har udlagt til Bygningen af Segerhytten; men der mangler altsaa Redegørelse for 1421 gl. 7 $\frac{1}{2}$ β foruden Raasølvet. — Medens Jørgen Degener naturligvis har leveret Dalere af sine Udmøntninger 1545, er det besynderligt, at han ogsaa har afleveret Guld, da det ikke er kendt og heller ikke

¹⁾ Danske Kancelliregistranter 1535—50, udg. ved Kr. Erslev og W. Møllerup. Kbhvn. 1881. S. 298 og 302.

sandsynligt, at han har slaaet Guldgylden. — Ved »Garnalien«, som var forhaanden, forstaas kobberblandet Sølvmateriale til Udmøntning.

Den i Flensborg omtalte Seigerhytte har sit Navn efter det tyske saigen eller seigen, der er af samme Oprindelse som det danske at »sie«, men brugtes om et udvippe paa en særlig indrettet Vægt (Seiger) de Møntstykker, som var overvægtige. Den middelalderlige Udmøntning kendte ikke til Justering af de enkelte Stykker; men saa og saa mange Pengestykker skulde gaa paa en Mark (Vægtenhed). Det var derfor en farlig Vej at slaa ind paa, at man allerede i Møntsmedjen udvippede de særlig tunge Møntstykker og lod dem gaa i Smelte­diglen igen. —

(Sluttes.)

27de 9br

1885

NUMISMATISK FORENING MEDLEMSBLAD

BIND XII

Nr. 4

April

1930

FLENSBORG SOM MØNTSTED

(Slutret)

Den anden Opgørelse danner et Læg af fire Blade, hvoraf kun to er beskrevne:

Jørgen degeners Muntemesters Regenscaff

aff flensborg

aller vpbering

Erst van Jachim beck vnd

Jørgen persen Rentemestere

2000 guld. munt

Noch van Jachem beck

(1700 overstreget)

1979 lot (sølf overstreget)

Rug sølf. Dar

Jne ist gewest

1656 lot 1½ ort

fijn suluer (jeder ⅔ overstreget)

de marcken 103½ ⅔ 1½ ort fijn

(16 g lot fijn overstreget)

der ⅔ tho 11 g mont gerecknet

facit 1139½ gl munt

Summa aller Jorgen degeners vpberinge

3139½ gl munt

Jørgen degeners vdgiffter

Først leffret Corfetz vlffelt vpo

hans quittanz lydelse

598 Daler

Noch leffret Erik Hansen vpo hans

quittanz lydelse

225 Daler

Noch leffret Reynolt Junge muntemestere vdj muntter redskaff 19½ Daler 2½ β lub. Noch leffret Jesper Rantzow Jn reden gelde (vnd garnalien overstreget) (693½ Daler 13 β 3 d lub. ^{over}streget). 314½ daler 9½ β Noch leffret Jørgen cok møntemestere (an suluer Rug overstreget) an garnalien (tho 495 gl. mønt overstreget) facit Daler 383 Daler 7 β lub. Noch leffret blij for 15½ Daler Noch fijn suluer 3 ₤ int bly for 25½ Daler 2 β lub. Noch leffret Jørgen Cock Jn garnalien 19 Daler 6 β lub Noch vinsten vor 14 Daler Noch for blij glede 4 Daler 4 β Noch for muntiser 7 Daler Noch for en isern tønde 8 Daler Noch for en gloij panne vnd isern sufle¹⁾ 2½ Daler Summa 479 Daler 3 β Noch (forskrevne overstreget) koster de Segerhutte²⁾ 281½ Daler 1 β 3½ d. Noch 296 daler 14½ β	
--	--

Denne sidste, ikke nærmere angivne Udgiftspost, er skrevet med arabiske Tal. Udgifterne er ikke sammentalte, de udgør ialt 2214 Daler 14 β 9½ d eller 2952 Gylden 14 β 9½ d. Der savnes altsaa Redegørelse for en Difference paa henvend 187 Gylden.

Indtægtsiden i dette Regnskabsudkast afviger betydeligt fra det forrige. Der opføres fuldtud 2000 Gylden, modtaget af Jochum Beck og Jørgen Pedersen. — *Jochum Beck* var Rentemester fra 1538; han var en kendt og meget betroet sjællandsk Adelsmand, der døde 1572

¹⁾ Archivar Dr. *W. Christensen*, der velvilligt har læst et Par vanskelige Steder, antager her en Fejlskrift for *skufle* (Skovle).

²⁾ Den i forrige Nr. S. 23 givne Oversættelse af det tyske *saigern* eller *seigern* (ikke seigen), hvoraf *Seigerhytten* har sit Navn, er, som Herr Ingeniør *Proschowsky* henleder Opmærksomheden paa, ikke rigtig; Ordet bruges nemlig ogsaa om at udsmelte Metal, f. E. sølvholdigt Bly af Kobberlegering, og det er naturligvis denne Betydning af Ordet, der kommer i Betragtning her.

(se Bricka II S. 19). — De 2000 Gylden stemmer overens med den Sum, som Herr Tyde gik i Borgen for (se ovenfor S. 9). — Efter dette Regnskab er kun modtaget 1979 Lod Raasølv, der formentlig har været af forskellig Lødighed; men det er i al Fald opgjort til at have indeholdt 1656 Lod (d. e. 103½ Mark) 1½ Ort fint Sølv. En vejlen Mark fint Sølv værdsattes til 11 Gylden Mønt.

Paa Udgiftsiderne er der her leveret Corfitz Ulfeld og Erik Hansen tilsammen 823 Dalere; der er altsaa en lille Afvigelse paa 3 Daler 3 β fra forrige Regnskab. Mere afvigende er næste Post: 19½ Daler 2½ β leveret til Møntmester Reinold Junge. Det er ganske vist ikke leveret kontant, men i Møntredskaber; dog er der et stort Spring til 73½ Daler, som forrige Regnskab lyder paa. — *Jesper Rantzau*, som nævnes i den næste Udgiftspost, var fra 1544 til sin Død 1562 Amtmand paa Haderslevhus og fra 1547 til 1560 tillige Amtmand paa Flensborg; han havde ofte det Hverv at opkræve Skatten i Hertugdømmerne (Bricka XIII S. 449). De 314 Daler 25½ β, han har modtaget i rede Penge, bringer Jørgen Degeners samlede Udmøntninger op paa 1137 Daler 25½ β. Den overstregne Post i »Garnalien«, som maa have udgjort 379 Daler 3 β 9 d lybsk, er øjensynligt overtaget af Jørgen Degeners Efterfølger, Møntmester Jørgen Kock for 383 Daler 7 β lybsk; i det forrige Regnskab var »Garnalien« værdsat til kun 700 ₧ lybsk eller 350 Daler. Til Gengæld er atter streget det Parti Raasølv til 495 Gylden Mønt, som først er tilskrevet Jørgen Kock. Det er rimeligvis det samme Raasølv, som gaar igen i de 296 Daler 14½ β, der slutter Regnskabet, skønt 296 Daler kun svarer til 444 Gylden. — Den følgende Post Bly har været anvendt ved Omsmelting og Finering af kobberholdigt Sølv i den Afdrivningsproces, hvorved man uddrog Sølvet af Kobberet. Blyet legerede sig med Sølvet, der forholdsvis let lod sig uddrage igen (som ogsaa næste Regnskabspost paa fint Sølv i 3 ₧ (d. v. s. c. 690 g) Bly antyder). Ved denne Proces fremkom som et Biprodukt »blygled«, *Blyglød* (oxydum plumbicum), som ogsaa føres til Regnskab. — *Vinsten* brugtes (og bruges den Dag i Dag) til Hvidkogning af Sølv. — Endvidere har Jørgen Kock overtaget Møntstempler og andre Redskaber: Jerntønde, Glødepande og Jernskovle.

De sidste to Poster har det været Kongens Sag at overtage: Jørgen Degeners Udlæg til Segerhytten, der her sættes til 281 Daler 17 β 3½ d, og det Beløb paa 296 Daler 14½ β, der som sagt, vistnok er Værdien af forhaandenværende Raasølv.
